

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

М. І. ФІЛОН

**ОСОБИСТІТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ, ХУДОЖНЬОМОВНИЙ
ТА ЛІТЕРАТУРНО-ПРОФЕТИЧНИЙ ВИМІРИ**

Монографія

Харків – 2021

Рецензенти:

Ю. М. Безхутрий – доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

В. С. Калашник – доктор філологічних наук, професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

О. О. Маленко – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Науковий редактор:

Т. С. Матвеева – доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 26 квітня 2021 року)*

Філон М. І.

Ф55 Особистість Тараса Шевченка. Лінгвокультурний, художньомовний та літературно-профетичний виміри : монографія. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 516 с.

ISBN 978-966-285-729-0

Про поезію Т. Шевченка пишуть так багато, як багато можна писати про письменника, творчість якого стала дієвим чинником національного самоусвідомлення, формування національної ідеї та національної волі. Непроминуще відчуття унікальності Шевченкової поезії не можна звести до явищ, замкнених в естетично центрованій сфері художньої літератури. У монографії здійснена спроба виявити та схарактеризувати особливості лінгвокультурної особистості поета й ознаки його художнього універсуму, що репрезентують феноменальні риси мовотворчості, засвідчують концептуальну цілісність та художньо-ідеологічну інтенційність творів і разом зі світоглядними, ментальними та психологічними чинниками уможливають культурну ідентифікацію Т. Шевченка як національного поета-пророка.

Для викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

УДК 821.161.2'052Шевченко.08

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ВСТУП (пошукова конкретизація наукової теми «Шевченко-пророк»).....	12
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОКУЛЬТУРНА ОСОБИСТІТЬ Т. ШЕВЧЕНКА НА ТЛІ ЕПОХИ	72
1.1. Із культурної передісторії національної мовної особистості: мова – ідентичність – православ'я (староукраїнський вимір)	74
1.2. Українська народнорозмовна мова кінця XVIII – першої третини XIX століття в дискурсивно-писемних виявах та прогностичних оцінках сучасників	107
1.3. Українськомовна особистість Т. Шевченка як реалізована воля національно-культурного самоствердження українців	122
1.4. Українська мова як культурний маркер пошевченківської епохи (60–80-ті роки XIX століття)	166
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНЯ СВІДОМІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА	179
2.1. На шляху до пізнання художньої свідомості Т. Шевченка	182
2.2. Художня свідомість письменника: загальна характеристика..	190
2.3. Художня свідомість поета в концептуальному вимірі: ЛЮДИ й НЕДОЛЮДИ	210
РОЗДІЛ 3. СМИСЛОВА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ТА ХУДОЖНІ ВІЗІЇ УКРАЇНИ	235
3.1. Художня ідеологізація складників смислової структури особистості Т. Шевченка: творчість, свобода, віра	238
3.1.1. Творчість: поезія і поетичне слово	238
3.1.2. Свобода: воля героїв і безволля рабів.....	262
3.1.3. Віра: християнство й Бог	285

3.2. Художні візії України.....	303
3.2.1. Покритки й байстрюки України (любов до «москаля» й національна зрада).....	303
3.2.2. Пам'ять слави минулого як чинник утвердження майбутнього України.....	324
3.2.2.1. Культурна пам'ять.....	327
3.2.2.2. Слава України в Шевченковій моделі культурної пам'яті.....	332
3.2.2.3. Пам'ять і слава, любов і знання як запорука визволення та спасіння України (послання «І мертвим, і живим, і ненародженим....»).....	358
РОЗДІЛ 4. ХУДОЖНЬО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ПОЕТА-ПРОРОКА	376
4.1. Поет і його Бог: духовне осердя, утвердження ідеї живого Бога й динаміка ціннісних відносин	376
4.2. Поет і його молитва: світ духовного життя письменника та України крізь призму Шевченкового молитвослова	422
4.3. Поет і його правда: Шевченкова правда як ціннісна домінанта художньої концептуалізації світу	462
4.4. Поет-пророк і його заповіт: революційна еволюційність поезії «Як умру, то поховайте».....	485
«КОБЗАР» ЯК КНИГА ВИЗВОЛЕННЯ І СПАСІННЯ УКРАЇНИ	501
ВИСНОВКИ	513